

MI rīki bibliotēku praksē – ģeneratīvais MI

🕒 60–90 min | Jebkuram interesentam

Mākslīgā intelekta rīki bibliotēkām

Generatīvais MI

Melnraksti, kopsavilkumu veidošana, atbildes uz jautājumiem, darba dokumentu rakstīšana.

Piemēri: *ChatGPT, Claude, Copilot, Gemini.*

Katalogizēšanas un metadatu MI

Ieteikumi tematiskā aptvēruma virsrakstiem, automātiskā klasifikācija, dublikātu noteikšana.

Piemēri:
OCLC metadati, Clarivate rīki.

Analītika un ieteikumi

Ieskats kolekcijā, lietošanas tendences, personalizēti lasīšanas ieteikumi.

Piemēri:
BiblioCommons, Sierra Analytics.

MI informācijas meklēšanai

Atbilstības sarindošana, vaicājumu paplašināšana, informācijas izguve no dažādām datubāzēm.

MI tulkošanai un informācijas pieejamībai

Dažādu valodu atbalsts, dokumentu tulkošana, titru ģenerēšana.

Satura moderēšana ar MI

Automatizēta satura pārskatīšana, e-pasta ziņu analizēšana.

Ģeneratīvais MI (LLM)

Izpratne par lielo valodu modeļu darbību

Kā tas darbojas:

- Apmācīts ar miljardiem tīmekļa lapu, grāmatu un dokumentu.
- Apgūst statistiskās likumsakarības starp vārdiem un jēdzieniem.
- Paredz visticamāko nākamo vārdu/vārda daļu.
- NEVEIC izgūšanu no tiešsaistes datubāzēm, bet ģenerē no apgūtiem modeļiem.
- Nevar zināt nesenus notikumus.

Ģeneratīvais MI (LLM)

Izpratne par lielo valodu modeļu darbību

Bibliotēkas darbam

- ✓ Dokumentu melnrakstu un bieži uzdoto jautājumu sagatavošana
- ✓ Garu dokumentu kopsavilkumu veidošana
- ✓ Meklēšanas terminu un atslēgvārdu ieteikšana
- ✓ Vienkāršu tulkojumu veikšana

✗ IEROBEŽOJUMI

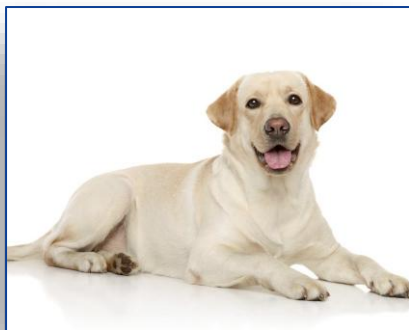
- Nevar pārbaudīt faktus reāllaikā
- Var kļūdīties un radīt halucinācijas
- Nevar piekļūt visiem katalogiem

Ģeneratīvais MI (LLM)

Tradicionālais MI

Sistēma ir izveidota vienam konkrētam mērķim; tiek gaidītas atbildes

Ievade:

Rezultāts: Jā (98%)

GenAI

Sistēma ir izveidota ar vispārēju mērķi; rezultāts ir “oriģināls”.

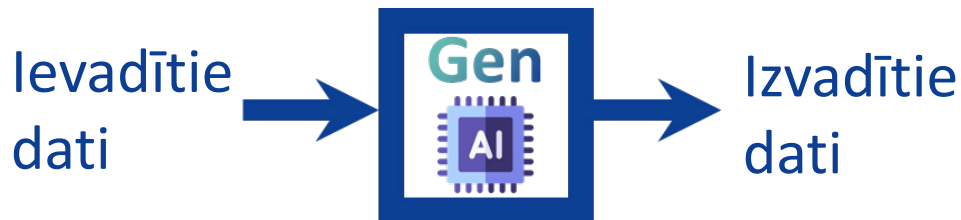
Ievade: *Pingvīns astronauts uzņem selfiju uz Mēness*

Modelis

Rezultāts:

Ģeneratīvais MI (LLM)

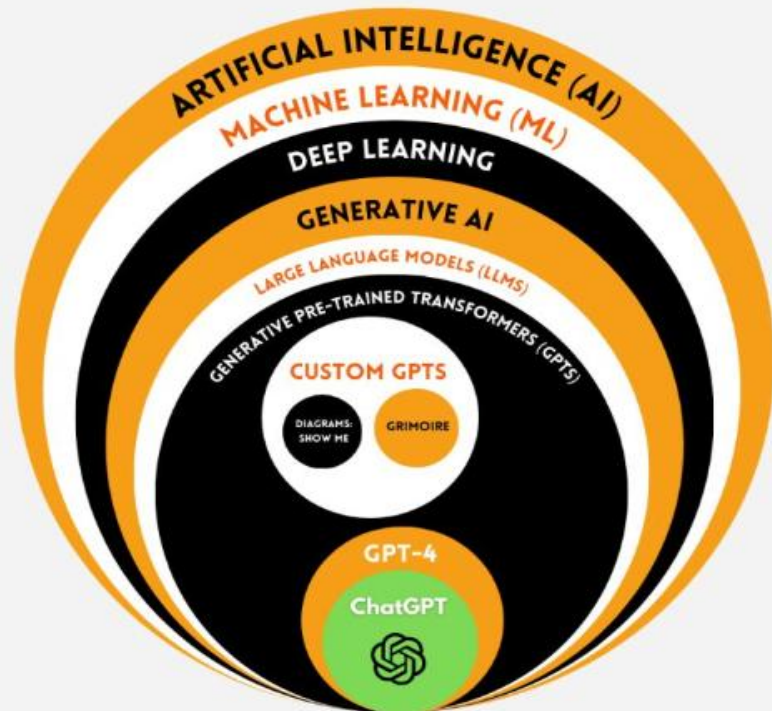
No <ievadīto datu veida> uz <Izvadīto datu veidu>

No teksta uz tekstu No teksta uz attēlu No teksta uz audio ...
No teksta uz video No attēla uz video No audio uz tekstu

Ģeneratīvais MI (LLM)

- Mākslīgā intelekta modeļa veids, kas specializējas tekstā balstītos uzdevumos.
- Apmācīts ar milzīgu apjomu datu, lai ģenerētu cilvēkam līdzīgu valodu.
- Piemēri: *GPT-4*, *Gemini*, *Claude*, *LLaMA*.

AI TERMS HIERARCHY

Ģeneratīvais MI (LLM)

- ChatGPT pamatfunkcija: prognozēt teksta turpinājumu.
- Ņemot vērā ievades tekstu ("Debesis ir ____"), modelis aprēķina: "Zilas" pret "mākoņainas" pret "krīt" utt. varbūtību.
- LLM "nesaprot", tie statistiski paredz ticamas secības.

Halucinācijas

Nepatiesa vai neloģiska informācija, kas nav balstīta uz reāliem datiem, bet tiek pasniegta kā fakts

Piemēram...

Atsaucoties uz neesošiem pētījumu rakstiem

/ ChatGPT and Co: Are AI-driven search engines a threat to democratic elections?

A new study by AlgorithmWatch and AI Forensics shows that using Large Language Models like Bing Chat as a source of information for deciding how to vote is a very bad idea. As their answers to important questions are partly completely wrong and partly misleading, the likes of ChatGPT can be dangerous to the formation of public opinion in a democracy.

Halucinācijas

Vai saldējuma pārdošana palielina noziedzības līmeni?

MI skaidrojums

Samazinoties saldējuma patēriņam, samazinās arī “smadzeņu sasalšanas” gadījumi, kā rezultātā mazāk cilvēku piedzīvo pēkšņus intensīvus sāpju uzliesmojumus galvā.

Aktivitāte: Halucinācijas

Instrukcijas:

- Izveidojiet 3 grupas.
- Katrai grupai būs jāiepazīstas ar rakstu.
- Uzdevums: pārrunājiēt savā grupā, vai šajā rakstā sniegtā informācija ir precīza (visa informācija ir precīza vai vismaz daļa no tās).
- Prezentējiēt savas grupas rezultātus.

Darbs ar ģeneratīvo MI?

Ir svarīgi pārbaudīt mākslīgā intelekta ģenerēta satura precizitāti.

Pievērsiet īpašu uzmanību iespējamai MI radītai dezinformācijai un pārbaudiet, vai MI radītie rezultāti nevajadzīgi neveicina kādus aizspriedumus vai stereotipus (piemēram, runājot par datos mazāk reprezentētām grupām)!

Izmantojot mākslīgā intelekta rīkus, datu drošībai jābūt prioritātei.

Apvienojot MI iespējas ar cilvēka kompetenci, profesionāļi spēj labāk veidot saikni ar auditoriju, radīt lielāku ietekmi un sasniegt panākumus plašākā mērogā.

Vaicājumu veidošana

**Tas, KĀ tu jautā, ir tikpat
svarīgi kā tas, KO tu jautā.**

Vaicājumu veidošana

Vaicājumu elementi

Vaicājums satur vairākus elementus:

- **Instrukcija:** konkrēts uzdevums, kuru vēlaties, lai modelis veiktu.
- **Konteksts:** ārēja informācija/papildu konteksts, kas var virzīt modeli pie labākām atbildēm.
- **Ievades dati:** ievade vai jautājums, uz kuru mēs vēlamies atrast atbildi.
- **Izvades indikators:** rezultāts, kuru mēs modelim lūdzam (piemēram, attēlu, kopsavilkumu).

Vaicājumu veidošana

Jūsu rezultātu kvalitāte ir ļoti atkarīga no jūsu vaicājuma kvalitātes.

Efektīvs vaicājums

LOMA

Jūs esat bibliotekārs, kas palīdz vidusskolēnam...

KONTEKSTS

Skolēns raksta pētniecisko darbu par klimata pārmaiņām...

UZDEVUMS

Iesakiet 5 uzticamas informācijas meklēšanas stratēģijas datubāzēs...

FORMĀTS

Sniedziet savu atbildi numurēta saraksta veidā ar paskaidrojumiem.

IEROBEŽOJUMI

Izmantojiet tikai atzītus avotus. Izvairieties no Vikipēdijas.

Vaicājumu veidošana

Pāros vai nelielās grupās atveriet savā ierīcē mākslīgā intelekta rīku (*ChatGPT, Claude, Copilot*).

1

Atbalsts ar atsaucēm

Pajautājiet mākslīgajam intelektam: "Palīdzi man izskaidrot lietotājam, kas ir DOI un kā to izmantot, lai atrastu rakstu. Saglabā aprakstu vienkāršu un draudzīgu."

2

Krājuma aprakstīšana

Pajautājiet mākslīgajam intelektam: "Uzraksti 3 teikumu aprakstu bibliotēkas vēstkopai par mūsu jauno grafisko romānu kolekciju, kas paredzēta pusaudžiem."

3

Meklēšanas stratēģija

Pajautājiet mākslīgajam intelektam: "Iesaki, kā datubāzēs vislabāk atrast informāciju par sociālo mediju ietekmi uz pusaudžu garīgo veselību."

4

Melnraksti

Pajautājiet mākslīgajam intelektam: "Sagatavo 100 vārdu garu informatīvu paziņojumu bibliotēkas lietotājiem par bibliotēkas pieeju ģeneratīvā mākslīgā intelekta rīku izmantošanai."

Vaicājumu veidošana

Vājš	Kvalitatīvs	Problēma
<i>Pastāsti man par grāmatām</i>	<i>Iesaki 3 bilžu grāmatas bērniem vecumā no 4 līdz 6 gadiem, kas pēta draudzības un dalīšanās tēmas. Iekļauj autoru vārdus.</i>	Pārāk neskaidrs
<i>Uzraksti kaut ko bibliotēkas apmeklētājiem.</i>	<i>Uzraksti 2 teikumu atgādinājumu apmeklētājiem, ka bibliotēka piektdienās tiek slēgta plkst. 18.00.</i>	Nav formāta/garuma
<i>Vai šis raksts ir ticams?</i>	<i>Kādus jautājumus man vajadzētu uzdot, lai novērtētu akadēmiska raksta ticamību? Izveido kontrolsarakstu.</i>	Mākslīgais intelekts nevar pārbaudīt saiti
<i>Tulko šo vēstuli.</i>	<i>Tulko šo bibliotēkas paziņojumu franču valodā. Saglabā to pieklājīgu un vienkāršu vispārējai pieaugušo auditorijai.</i>	Nav auditorijas/toņa

Mākslīgais intelekts bibliotēkās: piemēri

Somijas Nacionālā bibliotēka

Pakalpojumi organizācijām - Annif

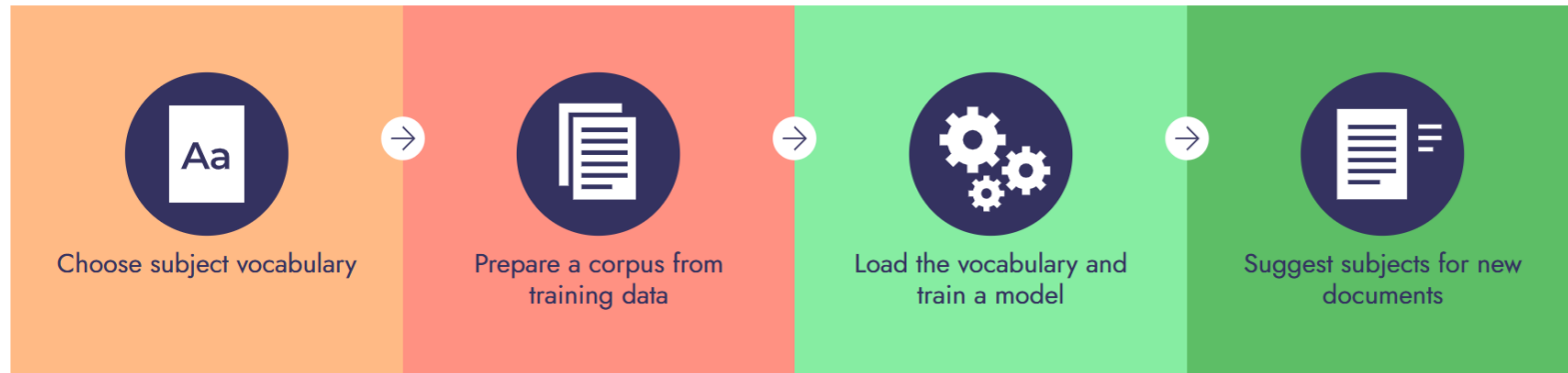
- Izmanto mašīnmācīšanās un valodu tehnoloģiju risinājumus, ir neatkarīgs no valodas un to var izmantot ar jebkuru indeksēšanas vārdnīcu.
- Izmanto automatizētu priekšmetu indeksēšanas rīku, kas atbalsta satura klasificēšanu un metadatu veidošanu. Tas palīdz bibliotēkām, arhīviem un muzejiem automātiski indeksēt dokumentus ar atbilstošiem priekšmetiem (tematiem), izmantojot iepriekš definētas kontrolētās vārdnīcas.
- Laikietilpīga manuālā indeksēšana.
- Nevienveidīga priekšmetošana.
- Nodrošina atbalstu vairākām valodām un kontrolētajām vārdnīcām.

Mākslīgais intelekts bibliotēkās: piemēri

Somijas Nacionālā bibliotēka

HOW TO USE ANNIF

Mākslīgais intelekts bibliotēkās: reāli piemēri

annif tutorial

Introduction to the online hands-on

ANNIF: INTRODUCTION TO THE
ONLINE HANDS-ON TUTORIAL

Mākslīgais intelekts bibliotēkās: piemēri

Singapūras Nacionālā bibliotēka

Piemērs:

Bibliotēka izmanto mākslīgā intelekta darbinātus tērzēšanas robotus, lai palīdzētu lietotājiem ar jautājumiem, ieteiktu grāmatas un sniegtu personalizētus grāmatu ieteikumus.

Ietekme:

Uzlabota lietotāju iesaiste un samazināta darbinieku darba slodze, ļaujot viņiem koncentrēties uz citiem darbiem.

Mākslīgais intelekts bibliotēkās: piemēri

Francijas Nacionālā bibliotēka

Piemērs:

Izmanto mākslīgo intelektu rokraksta atpazīšanai vēsturiskos manuskriptos un digitālās bibliotēkas platformas *Gallica* uzlabošanai.

Ietekme:

Palielināta piekļuve vēsturiskiem dokumentiem un uzlabota lietotāja pieredze pētniekiem un sabiedrībai.

Mākslīgais intelekts bibliotēkās: piemēri

Japānas Nacionālā bibliotēka

Piemērs:

Bibliotēka izmanto mākslīgo intelektu tekstu analīzei un juridisko un parlamentāro dokumentu apkopošanai, kā arī retu materiālu digitalizēšanai un saglabāšanai.

Ietekme:

Uzlabota efektivitāte, piekļūstot lieliem juridisko tekstu apjomiem un tos analizējot.

Diskusija

Q1 Kura mākslīgā intelekta rīku kategorija šķiet visatbilstošākā jūsu pašreizējai profesionālajai lomai? Kur jūs vēlētos sākt eksperimentēt?

Q2 Vai jums ir nācies izmantot mākslīgā intelekta rīku, lai gan tā ieviešana ar jums iepriekš netika apspriesta? Kā jūs par to jutāties?

Q3 Kas jūsu lietotājiem būtu jāzina, lai droši mijiedarbotos ar mākslīgo intelektu jūsu bibliotēkā?

Q4 Kā jūs izskaidrojat lasītājiem, kad mākslīgais intelekts ir (vai nav) uzticams avots viņu pētniecības vajadzībām?